

AGATA PANAS

Specjalistyczny Ośrodek Diagnostyki i Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży z Wadą Słuchu,
Białystok

WCZESNA INTERWENCJA TERAPEUTYCZNA U DZIECI DO 3. ROKU ŻYCIA

Coraz więcej dzieci w pierwszych latach życia potrzebuje pomocy w postaci terapii logopedycznej, psychologicznej lub pedagogicznej. Jest to związane z niepełnosprawnością lub zagrożeniem niepełnosprawnością. Wczesna interwencja obejmuje osoby w wieku do 7 r.ż., w bieżącym artykule skupię się na grupie młodszej do 3 r.ż.

Terapia polega na oddziaływaniu na wszystkie sfery poznawcze dziecka. Często wymaga to współdziałania kilku specjalistów.

Stymulowanie rozwoju, a w szczególności sposobu komunikowania się i mowy ma miejsce podczas systematycznych spotkań z terapeutą, celowych ćwiczeń w domu oraz w codziennych sytuacjach. W tym procesie bierze udział rodzina, a także opiekunowie i bliscy. Rola terapeuty polega więc nie tylko na pracy z dzieckiem, ale również na przygotowaniu osób przebywających z nim na co dzień. Pomocne są w tym pisemne zalecenia, nagrania z zajęć lub udostępniane materiały dydaktyczne.

Pomocne są informacje o dziecku dotyczące: odżywiania, samodzielności, tego co lubi, czego nie lubi, czego się boi, czym się interesuje, jak reaguje na bodźce dźwiękowe, wzrokowe, dotykowe, zapachowe, smakowe, aby wykorzystywać je podczas zajęć lub wprowadzać stopniowo ćwiczenia ułatwiające radzenie sobie z nieprzyjemnym bodźcem. W przypadku epilepsji konkretnych bodźców należy unikać, aby nie narażać dziecka na atak. Informacje takie ułatwiają diagnozę, przygotowanie planu oddziaływań oraz zwiększają szansę na wykorzystanie potencjału rozwojowego dziecka.

Porozumiewamy się między sobą werbalnie i niewerbalnie. Zanim niemowlęta zaczną posługiwać się słowami, używają dźwięków, ruchów, mimiki, aby

przekazać nam, co odczuwają. Otoczenie i terapeuci, obserwując sygnały dziecka, starają się je interpretować i werbalizować. Podobnie jest w przypadku dzieci, które z trudem zdobywają umiejętności werbalne lub postępy są zbyt małe, aby zaspokoić ich potrzeby. Można wówczas sięgnąć po metody komunikacji alternatywnej. Komunikaty dziecka mogą być nadawane za pomocą spojrzenia, mimiki, wskazywania palcem, naturalnych gestów, wokalizacji, wskazywania przedmiotu, zdjęcia, obrazka, używania umownych znaków migowych lub mowy dźwiękowej. Najczęściej jeden użytkownik stosuje kilka sposobów komunikowania się w zależności od sytuacji, aktualnych potrzeb i wrażliwości odbiorcy. Wyżej wymienione metody mogą być stosowane przez pewien okres lub na stałe, stanowiąc pomoc w komunikowaniu się i rozwijaniu umiejętności językowych.

STYMULOWANIE ROZWOJU MOWY MAŁEGO DZIECKA

Zachowania głosowe dziecka należy podchwytwać i powtarzać jako artykułowane, wydłużone dźwięki. Rozpoczyna się „dialog”. Dorosły daje niemowlęciu czas na wokalizację, utrzymując kontakt wzrokowy i uwagę.

Zabawy przebiegają w bliskiej odległości, „twarzą w twarz” z bogatą, pozytywną mimiką. Pojawiają się samogłoski, sylaby, słowa, krótkie wypowiedzi. Mówimy „kwestie” dziecka, czyli to, co mogłoby powiedzieć w danej sytuacji, werbalizujemy też zachowania komunikacyjne dziecka. Dialog taki pojawia się w ciągu całego dnia, w codziennych sytuacjach: przewijania, karmienia, ubierania, kąpania – czyli podczas zaspokajania potrzeb.

Konieczne jest reagowanie na bezsłowne komunikaty nadawane przez dziecko: żądania, protesty, prośby, jak również odpowiedzi na nasze zachowania, naśladowanie naszych wokalizacji, czy mowy oraz pytania. Dzięki temu może ono doświadczyć sprawczości i zwiększyć swoją motywację do aktywności komunikacyjnych.

SPOSOBY MÓWIENIA UŁATWIAJĄCE DZIECKU ZROZUMIENIE WYPOWIEDZI

Są one następujące:

- mówimy, gdy dziecko zwraca uwagę,
- w podobnych sytuacjach używamy tych samych słów i wyrażeń, wtedy nauczy się kojarzyć je z kontekstem,

- nie używamy zdrobnień ani spieszceń,
- wszystkie wypowiedzi są poprawne gramatycznie,
- wszyscy członkowie rodziny zwracają się do dziecka jedną formą imienia,
- używamy krótkich zdań,
- mówimy o rzeczach, które interesują dziecko tu i teraz, nazywamy przedmioty, których używamy.

Zabawa odgrywa ogromną rolę w rozwoju człowieka. Terapia przyjmuje formę zabawy, aby dziecko doznało uczucia przyjemności, zadowolenia z aktywności, chętnie wracało do tych działań i dzięki temu zdobywało i rozwijało umiejętności. Przed ukończeniem pierwszego roku życia zadanie wykonujemy najpierw ręką lub rękoma dziecka, później następuje prezentacja dorosłego, a następnie zachęcamy dziecko do samodzielnego wykonywania czynności. Zabawy są krótkie, ale wielokrotnie powtarzane w podobnych okolicznościach. Przebieg jest powolny, czas zależy od zainteresowania i uwagi dziecka. Dynamika i ekspresja dorosłego są dostosowane do możliwości i potrzeb odbiorcy. Gdy dziecko sygnalizuje, na co ma ochotę, dajemy mu możliwość wyboru zabawy lub zabawki, pokazując rekwizyty. Wprowadzamy czynności wykonywane na przemian z osobą dorosłą lub innym dzieckiem.

PIERWSZE ZABAWY

- Reagowanie na głos osoby bliskiej, na swoje imię,
- kołysanie ze śpiewem całej melodii przy użyciu jednej samogłoski A–A–A, lub sylaby LA (metoda werbo-tonalna),
- podrzucanie dziecka siedzącego na kolanach (OP–OP–OP),
- „ożywianie zabawek” – lala stoi, siedzi, leży, idzie, tańczy itp.,
- chowanie zabawki (jest – nie ma),
- onomatopeje (można wykorzystać miniatuarki zwierząt, pojazdów, przedmiotów lub wyraźne, duże obrazki,
- zabawy paluszkowe (uproszczone językowo),
- zabawa przed lustrem: kto to? MAMA?,
- masowanie z nazywaniem części ciała,
- masujące bajeczki (uproszczone teksty).

WYKORZYSTANIE OBRAZKA

- Rozpoznawanie na dużych portretowych zdjęciach członków rodziny,
- dopasowywanie obrazka do zdjęcia, przedmiotu,
- oglądanie książeczek z obrazkami (dużymi, wyraźnymi, jednoznacznymi i realistycznymi),
- dobieranie – przedmiotu do obrazka, dwóch takich samych obrazków, różnych obrazków przedstawiających te same przedmioty,
- układanki – dobieranie obrazka do konturów (wkładanie w odpowiedni otwór), dopasowywanie, skojarzenia, przeciwieństwa, puzzle, memo.

STYMULOWANIE ROZWOJU PODCZAS CODZIENNYCH CZYNNOŚCI ŻYCIOWYCH

- Podczas posiłków – pomoc przy przygotowywaniu posiłku, ustawianiu naczyń, podawaniu np. chleba, masła, łyżki, prośba o dokładkę (najpierw używanie słownictwa szerszych kategorii),
- pranie – sortowanie rzeczy (nazwy ubrań, kolory, duży/ mały, do kogo należy), wkładanie do pralki, wyciąganie, wieszanie, podawanie do prasowania, składanie.

ZABAWY ROZWIJAJĄCE MYŚLENIE

- Duży/mały – naśladowanie gestem, segregowanie par przedmiotów do dwóch pudełek dużego i małego,
- nowe pojęcia wprowadzamy i utrwalamy podczas aktywności, np.: różnicowanie tempa – szybko – powoli – ilustrowanie ruchem, zabawką, nazywanie tempa podczas zabawy, zabawy przy muzyce,
- uczenie się przez doświadczenie – mokry/ suchy, brudny/czysty,
- dobieranie kolorów – obrazek do tła, grupowanie klocków, kolorowych kółek, obrazków,
- obserwowanie pogody – obrazki przyczepione do ramy okna, pokazujemy, jaka pogoda jest teraz – słońce świeci, wieje wiatr, pada deszcz – w miarę możliwości naśladujemy ruchem i odgłosem,
- obserwowanie przyrody – doświadczenie dotykiem, węchem, wzrokiem,

- obserwowanie cech przedmiotów w naturalnych sytuacjach – mokry/suchy, czysty/ brudny – zimny/gorący – pełny/pusty – określanie cech w naturalnych sytuacjach, w różnych sytuacjach doświadczamy tych samych cech,
- dokonywanie wyboru – (ubrania, jedzenia, napoju, koloru, zabawki) – może to się odbywać przez wskazanie przedmiotu, obrazka lub reakcję na słowo,
- przedstawianie treści wierszy – „W pokoju na stole, stało mleko i jajko przyszedł kot, wypił mleko, a ogonem stłukł jajko”,
- karty typu „Piotruś”,
- czego brakuje na obrazku? (twarz bez jednego elementu, auto bez koła itp.),
- układanie ilustracji wg kolejności zdarzeń (krok po kroku) ręce są brudne, mycie, ręce są czyste.

ZABAWY Z WYKORZYSTANIEM MUZYKI

- Taniec z dzieckiem na rękę (muzyka rytmiczna),
- muzyka (jest/nie ma) – zabawka pluszowa tańczy w rytm muzyki, w czasie ciszy – zatrzymuje się,
- rytmiczne klaskanie w ręce przy muzyce marszowej,
- zabawy ze śpiewem (np. wskazywanie części ciała).

ROZWIJANIE ZDOLNOŚCI SŁYSZENIA

- Zabawa instrumentami i zabawkami dźwiękowymi, trafianie ręką dziecka w bębenek,
- jest muzyka / nie ma,
- reagowanie na sygnał,
- przysłuchiwanie się dźwiękom otoczenia wraz z obserwacją źródła dźwięku,
- rozpoznawanie odgłosów otoczenia,
- zabawa instrumentami muzycznymi,
- cechy dźwięków – jeden / wiele, głośny/cichy.

ZABAWY TEMATYCZNE

Nazywamy osoby, przedmioty, czynności, odgrywamy role, uczestniczymy w dialogu między postaciami:

- dom,
- sklep,
- lekarz,
- przebieranie się.

ZABAWY PLASTYCZNE

- Uzupełnianie rysunku brakującymi elementami,
- wyklejanie scenek tematycznych z gotowych elementów.

ALBUM ZE ZDJĘCIAMI

- Rozpoznawanie osób na zdjęciach,
- nazywanie członków rodziny,
- nazywanie czynności przedstawianych na zdjęciach,
- nazywanie przedmiotów, miejsc.

KORZYSTANIE Z KSIĄŻECZEK

Książki realistyczne z wyraźnymi, jednoznacznymi ilustracjami, początkowo mało elementów na obrazku, bohaterami powinni być ludzie lub zwierzęta w realistycznych sytuacjach.

BIBLIOGRAFIA

- Cieszyńska J., Korendo M., 2007, *Wczesna interwencja terapeutyczna*, Wyd. Edukacyjne, Kraków.
- Minczakiewicz E. M., 1997, *Mowa – Rozwój – Zaburzenia – Terapia*, Wyd. Nauk. Akad. Pedagogicznej, Kraków.
- Szumanówna W., 1997, *Zabawy z najmłodszymi dziećmi, CHPP-P MEN*, Warszawa.